

AȘEZĂMÂNTUL DE ORGANIZARE ADMINISTRATIVĂ A BASARABIEI DIN 29 APRILIE 1818

Dr. hab. Alexei AGACHI
Institutul de Istorie al AȘM

THE CONSTITUTION ON THE ADMINISTRATIVE ORGANIZATION OF BESSARABIA OF APRIL 18, 1818

Summary. The study addresses the problem of administrative organization of Bessarabian region of April 29, 1818, establishing a joint rule of the region, based on two different legal systems: Russian serfdom-type gubernatorial legislation and, on the other hand, local laws and customs. Accordingly, the two administrations relied on different languages - Romanian and Russian, which caused contradictions strong inasmuch as to undermine their activity.

Keywords: administration, constitution, Bessarabia, boyar, councilor, council, government, governor, steward, stewardship, law, Moldova, borsholder, organ, police, prosecutor, Russia, system, tsar, region.

Rezumat. În studiu este abordată problema elaborării „Așezământului pentru înființarea regiunii Basarabia” din 29 aprilie 1818, în baza căruia în acest teritoriu a fost creată o administrație mixtă, întemeiată pe două sisteme legislative eterogene: legislația iobăgistă rusă de tip gubernial și legile și tradițiile locale, utilizându-se în activitatea administrativă două limbi diferite – română și rusă, fapt ce va provoca contradicții care vor conduce la subminarea activității administrației.

Cuvinte-cheie: administrație, așezământ, Basarabia, boier, consilier, consiliu, guvern, guvernator, ispravnic, isprăvnicie, lege, Moldova, namesnic, organ, poliție, procuror, Rusia, sistem, țar, ținut.

Prin rescriptul din 29 aprilie 1818, adresat namesnicului Basarabiei generalului A. N. Bahmetiev, țarul Alexandru I a aprobat Așezământul de organizare administrativă a regiunii Basarabia, elaborat în anii 1816-1818. În literatura de specialitate, timp îndelungat a dăinuit opinia că Așezământul din 1818 a fost redactat de către șeful cancelariei namesnicului, P. Krinițin, ceea ce nu corespunde realității, deoarece la elaborarea lui au participat, în diverse moduri, autoritățile guvernamentale de la Petersburg, inclusiv contele I. Capodistria –

secretarul de stat al Ministerului de Externe al Rusiei, cancelaria namesnicului A. N. Bahmetiev și un șir de organe regionale basarabene: isprăvnicii și guvernul regional care furnizau informațiile necesare, Comitetul provizoriu care examina informațiile primite, înaintând propuneri și recomandări Consiliului Suprem al Basarabiei și, în mod hotărâtor, același Consiliu Suprem al Basarabiei care examina la etapa finală fiecare articol inclus în proiectul Așezământului.

La elaborarea documentului s-a ținut cont de unele propuneri din memoriul exarhului și mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni din luna februarie 1812 de a include funcționari ruși în organele administrative și, în primul rând, în cele judecătorești, iar regiunea să fie condusă de un demnitar rus. Au fost luate în considerație și propunerile înaintate de generalul I. Harting, de a institui funcțiile de vice-gubernator și procuror regional, dar și multe propuneri înaintate în proiectul Așezământului elaborat în anul 1814 de P. Somov – șeful cancelariei guvernatorului civil interimar, generalul I. Harting.

Înainte de a purcede la expunerea și analiza acestui document important, considerăm necesar de menționat că, inițial și pe parcursul îndelungatului proces de elaborare, se considera că Așezământul va avea valoarea unui statut permanent. Dar în rescriptul țarului Alexandru I Așezământul este numit provizoriu, deoarece, după cum menționa suveranul: „Hotărârea de o așa de mare însemnătate, datorită importanței pe care o conține, trebuie în prealabil să fie confirmată de timp și încercare” și „înainte ca această să primească aprobarea mea definitivă, eu doresc ca Dumneavoastră să purcedeți la implementarea ei și pe parcursul acestui an să supravegheați cu atenție cum se vor desfășura lucrările potrivit acesteia” [1].

De unde și concluzia că autonomia limitată a Basarabiei n-a fost confirmată definitiv, fiind considerată provizorie, persistând mereu nu numai pericolul unei și mai drastice limitări, ci și posibilitatea, păstrată cu prudență de către autoritățile țariste, de a o lichida, ceea ce în realitate s-a și întâmplat. Anume această frază, inclusă de către țar în rescript, va servi drept pretext pentru declanșarea procesului de lichidare a autonomiei Basarabiei. Un alt aspect important al rescriptului țarului constă în aprobarea lichidării instituției scutelnicilor [2], care lovea direct în interesele și privilegiile vechi ale marii nobilimi, a cărei păstrare constituia una dintre cele mai importante cerințe ale nobilimii basarabene [3].

Mai întâi, considerăm necesar să aruncăm o privire generală asupra Așezământului și să menționăm organele și funcțiile care urmau a fi create în

regiune: namesnicia, Consiliul Suprem, guvernatorul civil, vice-guvernatorul, guvernul regional, judecătoriile regionale penală și civilă, procurorul regional, isprăvnicii, procurori, judecătorii, trezorerii și direcții poștale în ținuturi, organele polițienești și de conducere a orașelor, breslele, biroul regional de hotărnicie, serviciile regionale de asistență socială, vamal, de carantină, medical și poștal.

În partea introductivă a Așezământului se constata că denumirea regiunii este Basarabia, divizată în șase ținuturi: Hotin, Iași, Orhei, Bender, Akkerman (Cetatea Albă) și Ismail, centrul regiunii fiind orașul Chișinău, iar centrele ținuturilor aflându-se în orașele cu aceleași denumiri, cu excepția ținutului Iași, al cărui centru era orașul Bălți. Așezământul prevedea modul de organizare și funcționare a administrației civile, deci și conducerea regiunii trebuia să fie civilă. Dar, contrar acestui fapt, în Așezământ se prevedea că: „Situarea regiunii la hotar (al Rusiei – A.A.) și în special numărul cetăților în confluență cu alte destul de importante circumstanțe, cer ca ea (Basarabia – A.A.) și în domeniul administrării civile să se afle sub conducerea autorităților militare” [4]. Conducătorul suprem al regiunii Basarabiei a fost numit guvernatorul-general militar al guberniei Podolsk A. N. Bahmetiev. Astfel, administrația civilă și militară a fost unită și concentrată în mâinile namesnicului, împuternicirile căruia au fost confirmate de următoarea indicație a țarului: „Dumneavoastră o să-mi raportați Mie despre toate observațiile Dumneavoastră” [5].

NAMESNICUL. Acestuia îi erau subordonate toate organele administrative ale regiunii, cu excepția Consiliului Suprem, care nu era subordonat nimănui. Funcțiile principale ale namesnicului erau: să adreseze rapoarte direct țarului privitor la toate problemele importante, să fie președinte al Consiliului Suprem, să întrețină relații de serviciu cu guvernatorii guberniilor interne ale Rusiei, să poarte corespondență cu miniștrii, consulatelor și consulii Rusiei de pe lângă curțile statelor străine și cele din alte orașe din străinătate, să elibereze gradaților militari prescripții deschise privitor la satisfacerea de către autoritățile locale a necesităților convenite trupelor militare și podorojne pentru luarea cailor de poștă. Namesnicului i-a fost acordat dreptul limitat de inițiativă legislativă sau de adoptare a unor noi hotărâri. El putea lipsi de la ședințele Consiliului Suprem când erau examinate probleme neimportante, în astfel de situații ședințele fiind prezidate de membrul consiliului cu cel mai înalt grad [6]. Aceste funcții ale namesnicului aparțineau anterior guvernatorului civil, rolul căruia în conducerea regiunii după instituirea postului de namesnic a fost diminuat. Dar, pentru camuflarea

acestui fapt, alcătuitorii Așezământului și autoritățile țariste de la Petersburg au recurs la un șiretlic. Ei au expus principalele prerogative ale namesnicului nu în compartimentul consacrat lui, ci în mod dispersat în compartimentul consacrat funcțiilor guvernatorului civil, pentru a crea falsa impresie că acesta din urmă nu a fost lipsit de menționatele prerogative, ci le va executa în lipsa namesnicului, făcând abstracție de faptul că guvernatorul civil era subordonat ultimului.

CONSILIUL SUPREM AL BASARABIEI.

Așezământul prevedea păstrarea Consiliului Suprem al Basarabiei, creat potrivit instrucțiunii anexate la rescriptul țarului Alexandru I din 21 mai 1816, adresat namesnicului A. N. Bahmetiev, iar ultimul a ordonat, la 12 august 1816, guvernului regional al Basarabiei să formeze Consiliul Suprem, constituit din cele două departamente guvernamentale. Consiliul Suprem și-a început activitatea la 28 august 1816, în calitate de instanță judiciară superioară de apel și participant decizional la elaborarea noului proiect al Așezământului permanent. După aprobarea noului Așezământ, au fost modificate componența și funcțiile Consiliului Suprem, care nu mai era alcătuit din membrii celor două departamente ale guvernului regional, ci din 11 membri în frunte cu namesnicul A. N. Bahmetiev, care îndeplinea funcția de președinte, iar membri ai consiliului au devenit guvernatorul civil, vice-guvernatorul, președinții judecătoriilor regionale penală și civilă, toți aceștia fiind numiți din partea statului, și șase consilieri aleși din rândurile nobilimii locale pe un termen de trei ani, în numărul lor urmând să fie inclus în mod obligatoriu mareșalul regional al nobilimii, toți șase fiind confirmați de către namesnic. Consiliul Suprem constituia instanța judiciară superioară de apel, cuprinzând toate domeniile vieții sociale, deciziile căruia erau adoptate cu majoritatea de voturi, iar ca ședința să fie deliberativă era necesară prezența a șase membri. Sentințele adoptate cu majoritatea voturilor erau definitive și executate, însă părțile litigante nemulțumite de decizia Consiliului aveau dreptul să adreseze jaloze Consiliului de Stat de la Petersburg prin intermediul Ministrului Justiției sau a procurorului general. Dreptul de inițiativă legislativă a fost acordat namesnicului, dar și Consiliului Suprem, limitându-se reciproc. Namesnicul avea dreptul să înainteze propuneri Consiliului Suprem, însă după examinarea inițiativei de către Consiliul Suprem, erau adresate spre aprobare Consiliului de Stat de la Petersburg nu propunerea guvernatorului-general militar, care putea fi modificată, completată sau poate chiar și respinsă de către consiliu, ci „opiniile Consiliului Suprem”. Astfel,

dreptul inițiativei legislative acordat namesnicului era valabil numai până la Consiliul Suprem, care prelua propunerea, examinând-o și înaintând-o instanțelor superioare.

Lucrările Consiliului Suprem erau ținute în două limbi: rusă și română, precizându-se că treburile de dispoziție, executive, cele ale statului, penale și de anchetă erau efectuate în ambele limbi **cu respectarea legislației ruse**, dar cu păstrarea drepturilor și obiceiurilor locale în privința apărării proprietății private, iar litigiile civile și de hotărnicie erau efectuate numai în limba română și judecate în baza legilor și obiceiurilor moldovenești [7]. Astfel, constatăm că limba română și legile și obiceiurile locale erau utilizate exclusiv numai în litigiile civile și în domeniile apărării proprietății private și de hotărnicie. În toate celelalte domenii ale activității Consiliului Suprem erau utilizate legislația rusă și limba rusă. Deci, observăm o considerabilă extindere a sferelor de utilizare a limbii și legislației ruse în detrimentul limbii române, legilor și obiceiurilor locale.

GUVERNATORUL CIVIL. Așezământul prevedea păstrarea postului de guvernator civil al Basarabiei, subordonat direct namesnicului, însă funcțiile acestuia au fost limitate. El nu mai era șeful principal al regiunii. Guvernatorul civil era membru al Consiliului Suprem, egal în drepturi cu ceilalți membri. El era conducătorul guvernului regional și șeful nemijlocit al primei direcții a guvernului, responsabil de toate treburile și ramurile conducerii interne. Guvernatorul civil nu avea prerogative judiciare, ci supraveghea respectarea tuturor legilor și hotărârilor adoptate privitor la regiune, apăra drepturile și privilegiile tuturor categoriilor sociale. El îndemna organele subordonate lui spre executarea legilor și prescripțiilor conducerii, dar nu avea dreptul să pedepsească pe nimeni fără judecată, iar călcătorii legilor și funcțiilor erau trimiși în instanțele judiciare. Toate sentințele judecătorei regionale penale nu erau executate, ci trimise spre verificare și aprobare guvernatorului civil. Dacă acesta descoperea abateri de la legislație, dosarul și sentința judecătorei penale, la care era anexată opinia guvernatorului, erau trimise Consiliului Suprem spre reexaminare. Sentințele privitoare la lipsirea de onoare sau chiar viață a unui nobil erau trimise, împreună cu opinia guvernatorului civil, Ministrului Justiției sau procurorului general, pentru a obține decizia Consiliului de Stat de la Petersburg și pentru a raporta țarului.

Guvernatorul civil supraveghea ca lucrările tuturor organelor să fie efectuate la timp, fără întârzieri, ca ele să nu-și asume funcții care nu le aparțin, dar nu avea dreptul să se amestece în lucrările acestor

organe, împovărându-le cu diverse controale și comisii. Pentru a lua cunoștință de starea regiunii la fața locului, guvernatorul civil era obligat să inspecteze regiunea de două ori pe an. Guvernatorul conducea organele de tutelă și supraveghea utilizarea resurselor destinate acestora. El era responsabil de păstrarea ordinii, liniștii, de creșterea bunăstării locuitorilor, insufându-le dragoste față de noua lor patrie Rusia, de apărarea intereselor statului și de contribuirea la creșterea veniturilor haznalei, de încasarea la timp a tuturor impozitelor și taxelor fără restanțe, de acordarea permisiunilor organelor orășenești în vederea îmbunătățirii amenajării orașelor, de construirea orașelor în conformitate cu planurile aprobate. El verifica starea trezoreriei și supraveghea ca la repartizarea impozitelor și taxelor contribuabililor să le fie respectată egalitatea, fără nicio părtinire, să fie apărați țăranii în cazurile când boierii îi asupreau, majorând abuziv prestațiile, ca locuitorii să nu fie impuși la niciun fel de impozite, dări, prestații, taxe, corvezi și lucrări în afara celor stabilite de lege.

Guvernatorul civil se făcea responsabil de combaterea epidemiilor și epizootiilor în regiune, de lupta cu hoții, tâlharii, ucigașii, jefuitorii și să raporteze despre cazurile extraordinare. El urma să asigure regiunea cu produse alimentare, adunând informații despre starea roadei, despre prețurile comerciale, cerând respectarea lor, contribuind la dezvoltarea comerțului intern și extern, a stabilimentelor industriale și a meșteșugurilor, îndemnându-i pe locuitori să lucreze bine pământul. Guvernatorul civil era obligat să contribuie la răspândirea științei de carte, întemeind școli populare, să supravegheze polițiile orășenești și locale pentru a fi curmate abuzurile, fraudele, mita. În lipsa namesnicului, anume guvernatorul civil prelua funcțiile acestuia, dar nu avea dreptul cu de la sine putere să adopte hotărâri necorespunzătoare legilor stabilite de puterea supremă, cu excepția cazurilor care nu sufereau amânare necesitând utilizarea puterii polițienești sau executarea poruncilor speciale ale șefilor superiori. Potrivit prevederilor Așezământului, **guvernatorul civil era obligat să se ghideze în activitatea sa și de legislația rusă privitoare la funcțiile guvernatorilor civili** [8]. Astfel, constatăm lărgirea sferei de utilizare a legislației ruse în paralel cu și în detrimentul legislației locale. Deci, funcțiile guvernatorului civil erau executive, de supravegheare și control, fiind lărgite numai în cazul lipsei în regiune a guvernatorului-general militar, însă rolul namesnicului era hotărâtor.

GUVERNUL REGIONAL. În comparație cu perioada de tranziție 1816-1818, componenta și

funcțiile guvernului regional au suferit modificări cardinale. Potrivit Așezământului, din componența guvernului a fost exclus departamentul al doilea judiciar și create judecătoriile regionale penală și civilă. Guvernul regional era alcătuit numai din membrii primului departament care era divizat în două direcții – executivă și economică-statală. Din componența guvernului făceau parte: guvernatorul civil, vice-guvernatorul, patru consilieri, doi asesori și trezorerul regional. Conducătorul guvernului era guvernatorul civil care concomitent mai îndeplinea și funcția de șef nemijlocit al direcției executive, din componența căreia făceau parte doi consilieri și doi asesori. Direcția economico-statală era condusă de către vice-guvernator, membrii căreia erau: doi consilieri și trezorerul regional. Guvernatorul civil și vice-guvernatorul erau numiți din partea statului și confirmați de către țară, tot din partea statului fiind numiți doi consilieri, în fiecare direcție câte unul, un asesor și trezorerul regional. Din partea nobilimii erau aleși numai doi consilieri, câte unul în fiecare direcție și un asesor. Toți consilierii, asesorii și trezorerul regional erau confirmați de către namesnic. Deci, reprezentanții aleși din partea nobilimii locale în guvernul regional erau minoritari, raportul dintre membrii numiți din partea statului și cei aleși din rândurile nobilimii fiind de șase la trei. Dar și mai grav era faptul că **prima direcție, executivă, urma să activeze potrivit legislației ruse de care se conduceau direcțiile guberniale ale Rusiei**. Astfel, constatăm o nouă extindere a sferei de utilizare a legislației ruse în detrimentul legislației locale. Asemenea și **direcția a doua economico-statală, urma să activeze potrivit unui regulament special, elaborat în conformitate cu legislația rusă**, legile și obiceiurile locale fiind ignorate.

De competența direcției executive țineau toate treburile și afacerile privitoare la dispoziții și cele executive. Direcția economico-statală urma să administreze treburile economice și cele legate de proprietățile, averile și veniturile statului și anume: încasarea impozitelor statului, a tuturor taxelor, inclusiv ale celor vamale, gestionarea tuturor averilor statului, concesiunile și antrepriza, controlul conturilor, respectarea tuturor drepturilor statului, evidența numărului locuitorilor regiunii Basarabia, repartizarea și încasarea prestațiilor obștești locale. Direcția economico-statală era condusă de vice-guvernator, care nu avea alte funcții decât să supravegheze bunul mers al lucrărilor direcției, păstrând un registru al tuturor dosarelor parvenite și urmărind, potrivit registrului, executarea la timp a tuturor lucrărilor. În cazul în care o problemă necesită examinarea de către adunarea întregului guvern regio-

nal, el raporta guvernatorului civil pentru a examina problema în ședința guvernului. Vice-guvernatorul prezenta dări de seamă despre lucrările direcției economico-statală. Deși direcțiile aveau dreptul să adopte decizii în sferile lor de activitate, totuși un șir de probleme considerate importante, cum ar fi antreprizele haznalei, pretențiile persoanelor particulare față de proprietățile statului, impozitele și încasarea dărilor haznalei, a taxelor vamale și prestațiilor locale, urmau a fi examinate de adunarea guvernului regional. Lucrările guvernului se desfășurau în două limbi: română și rusă. Toate dispozițiile, prescripțiile și anunțurile emise de către autorități trebuiau date publicității în ambele limbi pentru informarea locuitorilor [9].

În compartimentul privitor la guvernul regional, era abordată și problema utilizării și repartizării veniturilor regiunii Basarabia. Din suma tuturor veniturilor erau mai întâi achitate salariile funcționarilor statului, potrivit statelor stabilite. Din restul sumei, 10% erau defalcate pentru acoperirea necesităților locale, cum ar fi: construirea clădirilor statului, a școlilor, închisorilor, spitalelor, a altor stabilimente obștești. Restul sumei era trecut în contul veniturilor haznalei și îndreptate în trezoreria statului. Banii din cele 10% destinate necesităților locale puteau fi eliberați numai potrivit prescripțiilor Consiliului Suprem, iar suma trecută în contul veniturilor statului în niciun caz nu putea fi utilizată fără permisiunea sau alocațiile Ministerului Finanțelor. Guvernul regional era obligat să prezinte dări de seamă anuale privitor la toate veniturile statului, care, după verificarea lor de către Consiliul Suprem, erau remise namesnicului pentru a fi prezentate Ministerului Finanțelor. Jalo-bele asupra guvernului regional erau trimise Consiliului Suprem, unde erau rezolvate definitiv [10].

JUDECĂTORIA REGIONALĂ PENALĂ.

Era alcătuită din președinte, trei consilieri și un asesor. Președintele era numit din partea statului și confirmat de către țară. Unul dintre consilieri era de asemenea numit din partea statului, iar doi consilieri și asesorul erau aleși din rândurile nobilimii pe termen de trei ani și confirmați de namesnic. **Judecătoria penală** examina dosarele penale și de anchetă parvenite din judecătoriile ținuturilor, **desfășurându-și activitatea în conformitate cu legislația rusă**. Astfel, observăm păstrarea acestei prevederi preluată din Așezământul din anul 1812, ceea ce lărgea sfera utilizării legislației ruse. Sentințele erau emise cu majoritatea de voturi, dar ele nu puteau fi executate, ci erau trimise guvernatorului civil și dacă acesta constata că ele corespund legislației, erau restituite spre executare, iar când guvernatorul nu era de acord cu sentința emisă, dosarul și sentința, la care

era anexată opinia guvernatorului, erau remise spre examinare și emiterea sentinței definitive Consiliului Suprem. Ancheta și examinarea dosarelor erau efectuate în limbile română și rusă, specificându-se că interogarea inculpaților moldoveni să fie efectuată în limba română, iar procesele verbale să fie scrise în ambele limbi. Sentințele, după confirmarea lor, erau citite în limba română. Se mai arăta dreptul consilierilor moldoveni, care întâmpinau greutăți în expunerea opiniilor în limba rusă, de a se expune în limba română. Astfel, constatăm că nu era vorba despre utilizarea numai a limbii române, ci despre reglementarea sferelor și modurilor de utilizare a limbii române, în unele lucrări fiind utilizată și limba rusă [11].

JUDECĂTORIA REGIONALĂ CIVILĂ.

Era alcătuită din președinte și patru consilieri. Președintele era numit din partea statului și confirmat de către țară. Unul dintre consilieri era numit din partea statului și trei consilieri aleși din rândurile nobilimii pe un termen de trei ani, cu confirmarea namesnicului. Judecătoria civilă judeca procesele civile particulare, dar și pretențiile haznale față de anumite persoane și cele reciproce. În cazul judecătoriei civile se evidențiază în mod deosebit că „în procedura judiciară utilizarea limbii moldovenești (română – A.A.) se întărește în temeiul și pentru asigurarea drepturilor, privilegiilor și a legilor locale, acordate atotmilostiv (de către țară – A.A.) pentru totdeauna regiunii Basarabia” [12]. Dar și această prevedere era limitată, deoarece se specifica, că „numai în domeniul apărării proprietății private urma respectarea privilegiilor, legilor și obiceiurilor locale”. **Litigiile civile în care era implicată haznaua statului erau judecate în conformitate cu legislația rusă.** Când părțile litigante nu erau de acord cu sentința emisă, sentințele judecătoriei civile puteau fi trimise spre apel în Consiliul Suprem, dar numai în cazul când judecătoria civilă acorda acest drept. Dacă acest drept nu era acordat, sentința era executată. Sentințele în care erau implicate interesele haznalei nu erau executate, ci erau traduse în limba rusă, la care era anexată opinia judecătoriei și trimise spre examinare guvernului regional [13]. Astfel, constatăm că numai în judecătoria civilă era permisă utilizarea doar a legilor și obiceiurilor locale și a limbii române, fiind prevăzute și limitările deja menționate. Odată cu scoaterea judecătoriilor din componența guvernului regional, au fost separate puterile executivă și judiciară, dar această separare era totuși limitată, deoarece sentințele judecătoriei penale erau puse sub controlul guvernatorului civil, iar sentințele judecătoriei civile, în cazurile când era implicată haznaua statului, nu erau definitive, ci

erau traduse în limba rusă și trimise spre examinare guvernului regional.

PROCURORII. Autoritățile de la Petersburg au ținut cont de propunerile generalului Harting, susținute de către unii boieri locali și au instituit, ca și în Rusia, funcția de procuror regional, mai nimeni câte un procuror și în ținuturi. Toți procurorii erau numiți din partea statului, cel regional confirmat de către țară, iar cei din ținuturi erau propuși de către procurorul regional și confirmați de către Consiliul Suprem. **Toți procurorii trebuiau să activeze potrivit legislației ruse privitoare la procurorii guberniali și avocații din județele ruse.** Astfel, observăm iar o nouă extindere a sferei de utilizare a legislației ruse.

Funcțiile procurorului regional constau în: supravegherea respectării ordinii stabilite de lege, interzicerea încasării dărilor nelegitime de la locuitori și lupta cu mita și corupția, fără dreptul de a interveni cu de la sine putere, pentru a curma dezordinea și abuzurile, raportând namesnicului despre nerespectarea legilor în instituțiile judecătorești, despre cazurile de nesupunere și împotrivire civică, despre neglijența funcționarilor în serviciu, întârzierile în executarea ordinilor și a lucrărilor, practicarea comerțului interzis și împiedicarea desfășurării comerțului permis, despre încălcarea liniștii generale, a jurământului și daunele cauzate statului și societății, însușirea funcțiilor unui organ de către alt organ. El era tălmăcitorul legilor în cazurile când judecătoria aveau îndoieli. Procurorului regional îi erau subordonați procurorii ținuturilor, care-i prezentau rapoarte. Procurorul regional îi tutela pe arestanți vizitând închisorile. El nu avea dreptul să intervină în niciun mod în litigiile civile, dar supraveghea respectarea legilor, tutela părțile litigante și respectarea dreptului de apel. Controla sentințele judecătoriei penale și în cazurile abaterilor de la lege, raporta guvernatorului civil. Procurorul regional prezenta și apăra în instanțele judecătorești interesele statului, iar judecătorii erau obligați să țină cont de opinia procurorului. Acesta însă nu avea dreptul să asiste la emiterea sentinței. Funcțiile menționate ale procurorului regional se refereau la toate organele regionale, cu excepția Consiliului Suprem. În calitate de funcționar subordonat namesnicului, care prezida ședințele Consiliului Suprem, procurorul nu avea cu acest organ nicio relație, cu excepția cazurilor când primea prescripții speciale de la namesnic de a supraveghea mersul unor litigii examinate de către Consiliul Suprem. Procurorului regional i-a fost acordat dreptul să raporteze Ministerului Justiției și procurorului general despre orice abuz sau neglijență în conducerea regiunii Basarabia [14].

SERVICIILE REGIONALE. În regiune mai era numit un arhitect cu un adjunct, un inginer cadastral regional, **care trebuiau să activeze potrivit legislației ruse**, cu excepția litigiilor legate de proprietăți private ce urmau a fi efectuate în conformitate cu legile și obiceiurile locale și în limba română. Serviciul de tutelă și asistență socială nu era creat în calitate de organ separat, dar toate lucrările legate de acest serviciu și gestionarea sumelor adunate pentru binefacere țineau de competența guvernului regional și **erau efectuate în conformitate cu prevederile legislației ruse**. Era înființat serviciul medical regional și numit câte un medic în fiecare ținut, funcționarii fiind numiți și subordonați departamentului medical al Ministerului Poliției și activau în conformitate cu legislația rusă. Toți funcționarii serviciului poștal erau numiți din partea statului, propuși de către guvernul regional și confirmați de către namesnic, fiind **obligați să-și desfășoare activitatea potrivit legislației ruse și în limba rusă** [15].

Era creat Biroul regional de hotărnicie, alcătuit din președinte, patru membri aleși din rândurile nobilimii pe un termen de trei ani cu confirmarea Consiliului Suprem și inginerul regional cadastral, numit din partea statului și confirmat de namesnic, având sediul în capitala regiunii. În componența statelor Biroului regional de hotărnicie intrau și cei șase ingineri cadastrali din ținuturi, secretarul și arbitrii aleși de către părțile litigante. Biroul își desfășura lucrările potrivit unui regulament special și în limba română, conducându-se de legile și obiceiurile locale, însă **când adopta decizii privitor la proprietatea statului, a bisericilor și mănăstirilor, era obligat să se conducă de regulile existente în Rusia**. În problemele de apel, Biroul regional de hotărnicie era subordonat Judecătoriei regionale civile. În regulament era expusă în mod amănunțit întreaga procedură de hotărnicie [16].

În activitatea Direcției vămilor și carantinei din Basarabia, care aduna taxele vamale și apăra hotarul de pătrunderea molimei, urma **să fie introdusă legislația rusă** existentă la celelalte hotare ale imperiului. Vămile erau instalate la Nouasuliță, Sculeni și Reni, pichete vamale – la Ismail, Leova, Akkerman (Cetatea Albă) și Lipcani. Carantinele se aflau la Reni și Sculeni, iar pichete de carantină – la Leova, Lipcani, Ismail și Akkerman (Cetatea Albă) [17].

ADMINISTRAȚIA LOCALĂ. În fiecare dintre cele șase ținuturi erau păstrate ispravnicile în frunte cu căpitan-ispravnicul și patru asesori (comisari), aleși din rândurile nobilimii și confirmați de către namesnic. Ispravnicile, păstrându-și vechea denumire și șeful de altădată, au devenit organe mixte, modificându-și componența și funcțiile.

Ispravnicii aveau numai funcții polițienești și **își desfășurau activitatea potrivit regulamentelor (legislației – A.A.) polițienești ruse**. Pentru o mai comodă supraveghere polițienească, ținuturile se divizau în ocoale (voloste) în frunte cu un ocolaș, iar în fiecare sat era câte un vornic. Ocolașul și vornicii trebuiau aleși de către ispravnicie în mod obligatoriu din rândurile locuitorilor băștinași cu acordul comunităților locale, să locuiască și să posede proprietăți în ținut. În Așezământ a fost inclusă o instrucțiune privitoare la funcțiile ispravnicului, potrivit căruia el era obligat: să rezolve pe loc conflictele dintre locuitori care nu necesitau intervenția organului judiciar, să nu introducă niciun fel de impozite, taxe, dări, prestații, corvezi, afară de cele stabilite, să nu amendeze și să nu aplice pedepse corporale, cu excepția când cineva refuza să îndeplinească prestațiile obștești locale, care nu sufereau amânare. După efectuarea cercetărilor și anchetelor, dosarele infractorilor erau trimise în judecătoria ținutului.

Ispravnicul urma să apere ținutul de tâlhari, bandiți și răufăcători și pe locuitori de abuzurile concesionarilor și arendașilor care încălcau condițiile contractelor, copiile cărora le primeau de la guvernul regional, raportând despre încălcări namesnicului și guvernului regional, apăra ținutul de pătrunderea molimei și epizootiilor, raporta despre toate cazurile de nesupunere și răzvrătire, aducându-i la ascultare pe răzvrățiți cu ajutorul militarilor. Trebuia să păstreze în stare bună drumurile, podurile, digurile, să însoțească unitățile militare de la intrare până la ieșire din ținut, asigurându-le cu transport potrivit podorojnelor eliberate de către namesnic, cu plata obligatorie de către militari a taxei de transport, să-i încartiruiască pe unii locuitori, iar chitanța generală despre bunul comportament al militarilor putea fi eliberată de către ispravnic numai în cazul prezentării chitanțelor eliberate de către locuitorii satelor în care au staționat militarii, să asigure caii regimentelor cu imășuri, să apere satele, pădurile și câmpiile de incendii. Să adune și să prezinte autorităților regionale informații despre starea roadei și a fânului, a cantităților destinate consumului și comercializării, să prezinte lunar informații despre prețurile la pâine și alte alimente, iar în caz de foamete să raporteze autorităților pentru a o preîntâmpina. Să lupte cu contrabanda, să ceară respectarea regimului de carantină de către persoanele venite de peste hotare și să supravegheze respectarea unităților de măsură și greutate. Toate cercetările și anchetările locuitorilor erau efectuate fără nicio plată, ispravnicul mulțumindu-se cu salariul primit de la stat.

Ispravnicul nu avea dreptul să aibă afaceri cu locuitorii ținutului. Vitele rătăcite nu mai aparțineau ispravnicului, ci după 12 luni, dacă nu se prezentau cu dovezi convingătoare proprietarii, erau vândute la licitație, iar banii încasați din vânzări urma să fie trimiși guvernului regional cu destinația pentru binefaceri. Ispravnicii nu aveau nicio atribuție la litigiile civile, acestea ținând de competența judecătorei ținutului. Astfel, ispravnicii au fost lipsiți de drepturi judecătorești și de alte privilegii, rămânând numai cu salariul primit de la stat [18].

JUDECĂTORIILE ȚINUTURILOR. În fiecare ținut era înființată judecătoria ținutului, din care făceau parte un judecător și doi asesori aleși de către nobilime și confirmați de către namesnic, care în activitatea lor se conduceau de un regulament special. Deciziile erau adoptate cu majoritatea voturilor. Regulamentul judecătorei ținuturilor era vast, descriind în mod amănunțit întreaga procedură judiciară, noi însă vom evidenția doar aspectele mai importante.

Judecătoria ținutului era prima instanță judiciară privitoare la toate delictele și litigiile tuturor categoriilor sociale, însă lipsită de dreptul de a-i judeca pe nobili și pe funcționarii guvernului, efectuând în privința lor numai cercetări, pe care le prezenta guvernului regional și Consiliului Suprem. Litigiile erau divizate în trei categorii: cele penale și de anchetă, ca și pretențiile persoanelor particulare față de haznaua statului și cele reciproce **erau examinate potrivit legislației Imperiului Rus**, însă pentru apărarea proprietății private particulare erau utilizate în totalitatea lor legile și obiceiurile locale. A treia categorie o constituiau litigiile civile, care erau examinate potrivit legilor și obiceiurilor Moldovei. Sentințele judecătorei ținutului în delictele penale nu erau executate, ci trimise, împreună cu dosarul, judecătorei regionale penale spre verificare.

Pentru judecarea litigiilor civile erau stabilite trei termene (sesiuni) pe parcursul unui an, și anume: 20 ianuarie - 1 martie, 15 mai - 1 iulie, 1 noiembrie - 20 decembrie. Pentru expedierea citațiilor erau angajați la judecatorie patru mazili, care primeau plată de la vinovați, după anunțarea sentinței, câte un leu pentru fiecare ceas al distanței parcurse dus și întors. În raza orașelor plata constituia un leu. Cererile de împăcare înaintate de către părțile litigante puneau capăt litigiului. În cazurile când una sau ambele părți litigante nu erau de acord cu sentința emisă, dreptul de apel era obținut numai cu permisiunea judecătorei. Partea litigantă lipsită de dreptul de apel, potrivit legilor, avea dreptul să adreseze o plângere judecătorei regionale civile. Sentințele erau executate de către ispravnicii și

polițiile orașenești. Pentru acordarea dreptului de apel nelegitim sau pentru interzicerea dreptului de apel legitim judecătoria erau impuși în primul caz să achite pagubele părților litigante, în cel de-al doilea caz, să achite pagubele și să plătească o amendă considerabilă, iar în cel de-al treilea caz, după achitarea pagubelor, erau eliberați din serviciu și dați în judecată. Judecătoria nu avea dreptul să încaseze nicio plată de la părțile litigante, mulțumindu-se cu salariul primit de la stat [19].

Procurorii ținuturilor erau obligați să supravegheze respectarea legilor în instanțele judecătorești, raportând despre toate abaterile de la legislație procurorului regional. Primind de la judecătoria ținuturilor registrele tuturor dosarelor și litigiilor, ei supravegheau examinarea lor și prezentau lunar procurorului regional rapoarte despre litigiile examinate și rezolvate și cele nerezolvate, indicând și cauzele neexaminării. Ei puteau vizita judecătoria ținutului, dar nu aveau dreptul să asiste la adoptarea deciziilor [20].

TREZORERIA ȚINUTULUI. Trezoreria ținutului era alcătuită din trezorer, contabil și doi jurați, numiți din rândurile subofițerilor. Trezorerul era funcționar subordonat direct guvernului regional și confirmat de Consiliul Suprem, funcțiile cărora se reduceau la încasarea impozitelor statului, a dărilor și taxelor obștești locale și a tuturor veniturilor statului. Trezoreria se afla pe lângă ispravnicie în centrul ținutului. Pentru încasarea impozitelor și a dărilor bănești se stabileau două termene pe an și anume: 1 februarie - 1 martie, 1 septembrie - 1 octombrie. Sumele tuturor impozitelor și dărilor erau împărțite în două părți egale și încasate în cele două termene pentru prima și a doua jumătate a anului.

Guvernul regional expedia trezorerului câte o tabelă în care erau indicate toate denumirile și cotele sumelor impozitelor, a dărilor bănești obștești locale pentru fiecare oraș, târg, sat sau cătun în mod separat, care urmau a fi încasate, și un număr proporțional de chitanțe care erau înmânate contribuabililor după achitarea plății. Trezorerul avea o condică în care erau scrise sumele, data încasării și în care monedă. Bani erau încasați de trezorer în prezența contabilului și a celor doi jurați. După expirarea termenelor încasării la 2 martie și la 2 octombrie, polițmaistrul, ispravnicul și procurorul ținutului verificau trezoreria și dacă sumele încasate și restanțele neîncasate coincideau, trimiteau cu prima poștă guvernului regional un raport, chitanțele rămase neînchinate și sumele încasate. Dacă în timpul controlului se constata lipsa unor sume, trezorerul și contabilul erau imediat arestați, iar averile lor erau puse sub sechestru. După expirarea

termenului de încasare a impozitelor, trezorerul nu avea dreptul să încaseze restanțele, iar restanțierii erau obligați în decurs de o lună să achite impozitele și dările la trezoreria regională, în caz contrar averile lor fiind vândute la licitație pentru a suplini toate plățile. Responsabilitatea achitării la timp a impozitelor revenea întregii comunități, deoarece guvernul indica cota întregii colectivități din oraș, târg, sat sau cătun, iar colectivitatea repartiza cota fiecărui contribuabil. Moșiile și averile comunităților în totalitatea lor prezentau chezașia haznalei de achitare a impozitelor și dărilor. Trezorerul nu avea dreptul să-i asuprească pe contribuabili, luând de la ei bani sau lucruri sub amenințarea răspunderii penale [21].

ADMINISTRAȚIA ORAȘELOR. În orașele care aparțineau statului, în Chișinău și Bălți, care aparțineau proprietarilor particulari, erau organizate poliții în frunte cu un polițmaistru, ajutat de comisarul de poliție de circumscripție și de supraveghetorii de cartier și alte ranguri polițienești potrivit statelor alcătuite pentru fiecare oraș separat, în funcție de numărul locuitorilor, volumul afacerilor comerciale și alte criterii. Toți funcționarii organelor polițienești erau selectați și numiți în funcții de către guvernatorul-general militar A. N. Bahmetiev. **În activitatea lor polițiile se conduceau de limba și legislația rusă** [22].

În fiecare localitate urbană trebuia creată дума orașenească și consiliul breslelor, acestea **urmând să se ghideze în activitatea lor de legislația rusă**. Orașele beneficiau de toate privilegiile acordate orașelor din Rusia. Necesitățile lor erau acoperite din diverse impozite și taxe plătite de orașeni, dacă însă acestea erau neîndestulătoare, atunci pentru acoperirea necesităților era defalcată o cotă din veniturile provenite din concesiunea băuturilor spirtoase, care aparțineau statului. Necesitățile orașelor Chișinău și Bălți, care constituiau posesiuni particulare, erau acoperite numai din dările orașenilor, negustorilor și comercianților fără ajutor din partea statului. Veniturile provenite din încasarea taxelor orașenești pentru utilizarea unităților de măsură și greutate, denumite runștuc și cantaragiu, aparțineau orașelor [23].

DREPTURILE, PRIVILEGIILE ȘI OBLIGAȚIUNILE CATEGORIILOR SOCIALE ALE LOCUITORILOR BASARABIEI. Locuitorii Basarabiei erau divizați în nouă categorii sociale: clerul, nobilimea, boiernașii, mazilii, ruptașii, negustorii și mic-burghezii, țărani, țigani și evreii. Clerul era egalat în drepturi cu clerul rus, beneficia de toate privilegiile acordate de către domni Moldovei și de toate drepturile și privilegiile acordate de către țar după anexarea Basarabiei la Rusia. Toa-

tă averea și proprietățile bisericii și ale clerului erau apărate similar apărării proprietăților statului.

Nobilimea era egalată în drepturi cu nobilimea rusă, păstrându-și concomitent drepturile și privilegiile acordate de către domni Moldovei, în conformitate cu drepturile și obiceiurile locale, proprietățile ei fiind de neatins, cu excepția sentințelor judecătorești. Nobilimea a obținut dreptul de a avea propria adunare regională pentru a alege funcționarii la posturile administrative acordate boierimii și de a alege mareșalul regional al nobilimii, confirmat de către namesnic. Acesta era membru al Consiliului Suprem din oficiu, ale cărui funcții se reduceau la reprezentarea intereselor și doleanțelor nobilimii și de a tutela văduvele și orfanii. Urma să fie alcătuită condica nobilimii basarabene după verificarea actelor autentice.

În Așezământ fuseseră expuse în mod amănunțit regulile alegerii funcționarilor din rândurile nobilimii. Privitor la nobilime, autoritățile țariste, dorind să-și fortifice pozițiile în regiune, au inclus în Așezământ două articole absolut noi. Primul prevedea că la posturile acordate nobilimii puteau fi aleși și funcționarii statului, alogeni care nu stăpâneau moșii în Basarabia, dar care aveau ranguri corespunzătoare, însă ei erau lipsiți de dreptul de vot la alegeri. Acest articol prezenta o avertizare camuflată a nobililor cu tendințe opoziționiste. Cel de-al doilea articol prevedea că persoanele care nu aveau origine nobiliară, obținând gradul de ofițer superior în serviciul militar activ în armata imperială și funcționarii din serviciul civil care obțineau gradele de ofițer al Statului-major începând cu gradul al optulea, sau asesor colegial, obțineau demnitate de nobil cu drept de transmitere ereditară. Cei care se concediau din serviciul militar activ în gradele de sublocotenent sau ofițeri inferiori ai Statului-major și funcționarii civili care vor obține grade civile în seviceiul activ începând cu gradul al optulea, sau asesor colegial obțineau demnitate de noblețe personală, fără drept de transmitere ereditară, urmașii acestora completând rândurile mazililor. Aceste articole le-au permis militarilor și funcționarilor alogeni să ocupe posturi administrative și să obțină demnitatea de nobil, ceea ce va avea o repercusiune nefastă asupra componenței naționale a nobilimii basarabene, alogenii devenind majoritari, iar nobilimea locală minoritară și marginalizată, nobilii alogeni devenind sprijin de nădejde al țarismului în Basarabia [24].

Boiernași erau considerați persoanele care nu aveau origine nobiliară, dar care aveau ranguri inferioare, până la vel șetrar. Ei beneficiau de dreptul nobleței personale, însă urmașii lor erau trecuți în rândurile mazililor, fără a beneficia de privilegiile

părinților. Aceștia nu puteau fi pedepsiți corporal, fiind eliberați, potrivit hrisoavelor domnești, de plata tuturor impozitelor, de prestațiile obștești și parțial, de plata goștinii și desetinei pentru oi, porci și stupi de albine și de o anumită cotă de vădrărit, iar pentru numărul și cantitățile ce depășeau cotele scutite, ei plăteau în conformitate cu prevederile legislației Moldovei [25].

Mazilii constituiau o categorie socială privilegiată care-și păstrau împreună cu urmașii săi toate privilegiile acordate de către domnii Moldovei. Ei nu puteau fi pedepsiți corporal fără sentință judecătorească, însă plăteau statului dajdia, dările și prestațiile locale potrivit obiceiului din Moldova și goștina, vădrăritul și pogonăritul de rând cu birnicii, dar beneficiau de anumite privilegii la plata desetinei, potrivit rangului [26].

Ruptașii erau și ei o categorie socială privilegiată în calitate de urmași ai clerului. Ei nu puteau fi supuși pedepsei corporale fără sentința judecătorească, plăteau statului dajdia, goștina, vădrăritul și pogonăritul de rând cu birnicii, iar dările locale le achitau ca și mazilii, adică cu unele înlesniri potrivit obiceiului din Moldova [27].

Negustorii și mic-burghezii beneficiau de libertatea comerțului, **ajustată la regulile existente în Imperiul Rus**. Impozitele de stat și dările locale ei le plăteau primele, potrivit hrisoavelor domnești, iar ultimele, proporțional cu cotele repartizate întregii regiuni.

Țăranii își păstrau libertatea personală, apărarea averii lor aflându-se sub supravegherea guvernului regional. Toți țăranii care locuiau pe pământurile proprii, ale statului și ale boierilor plăteau haznalei birul și dările obștești pentru întreținerea militarilor, a serviciului poștal și menținerea în stare bună a drumurilor publice. Ei plăteau, potrivit vechiului obicei, zeciuiala din cantitatea pâinii recoltate și a fânului adunat, a numărului de porci și de stupi; goștina – potrivit numărului de ovine, vădrăritul – potrivit numărului de vedre de vin fabricat, achitând și pogonăritul pentru plantațiile de tutun. Țăranii care se foloseau de terenurile statului plăteau haznalei oborocul în mărime de un cervoneț de la o familie și jumătate de cervoneț de la un holtei, iar țăranii care locuiau și se foloseau de terenurile boierilor erau obligați să lucreze numărul de zile și să îndeplinească toate dările și lucrările în folosul boierului potrivit regulilor existente în Principatul Moldovei [28].

Țigani erau divizați în două categorii: cei care aparțineau statului erau subordonați guvernului regional, plătind haznalei dajdia potrivit hrisoavelor ce le posedau și țiganii iobagi, care aparțineau clerului, mănăstirilor, nobililor și altor persoane parti-

culare, aceștia fiind scutiți de plata tuturor impozitelor, dărilor și prestațiilor. Categoriile sociale de la boiernași și până la țărani aveau dreptul să cumpere avere imobiliară și să stăpânească temporar terenuri locuite și nelocuite, orașe și târguri ale statului, sate și cătune particulare [29].

Evreii făceau parte din diverse categorii sociale în funcție de profesie și ocupație, plătind impozitele și dările ca și ceilalți contribuabili din categoria dată. Ei aveau dreptul să cumpere numai terenuri nepopulate și numai din fondul statului, mai având dreptul să ia în concesiune realizarea băuturilor spirtoase, să stăpânească mori, fabrici de vin și de bere, utilizând munca înămită, fără dreptul de a avea în stăpânire persoane de rit creștin [30].

Străinii care locuiau sau se așezau cu traiul în Basarabia erau repartizați în categoriile sociale potrivit profesiei și ocupației. Coloniștii trebuiau primiți în Basarabia potrivit regulilor existente în Rusia. Cei care se așezau cu traiul pe pământurile particulare erau datori să îndeplinească toate obligațiunile în folosul proprietarilor, fiind scutiți de toate impozitele de stat și de prestațiile publice pe un termen de patru ani. Toate categoriile sociale menționate, cu excepția țiganilor și evreilor, au primit dreptul de a se angaja în serviciul statului și cel militar și de a obține ranguri și alte demnități. Răzeșii nu erau menționați în calitate de categorie socială separată, însă proprietatea răzășească era protejată potrivit Sobornicescului hrisov, din 29 decembrie 1785 (octombrie 1785), emis de către domnul Moldovei Alexandru Mavrocordat [31].

A fost păstrat sistemul fiscal în conformitate cu legile și obiceiurile care funcționau în Principatul Moldovei. Potrivit acestora, haznaua rusă încasa: birul și dajdia, veniturile vamale și cele provenite din realizarea băuturilor spirtoase în orașe, târguri și sate care constituiau proprietatea statului, goștina – taxa pentru numărul ovinelor, desetina, potrivit numărului porcilor și stupilor de albine, vădrăritul – potrivit numărului de vedre de vin fabricat, taxele de la darea în arendă și concesionarea la licitație publică a moșiilor și altor bunuri care constituiau proprietatea statului. **Concesiunile și antrepriza erau efectuate în conformitate cu prescripțiile de la 8 decembrie 1776, adresate administrațiilor financiare ale guberniilor ruse**. Cu excepția birului și a dajdiei, celelalte taxe constituiau în Moldova veniturile cămării domnești, care acum erau vărsate în haznaua statului rus. Taxele adunate din pogonărit erau utilizate pentru întreținerea spitalelor.

Prestațiile obștești locale erau destinate satisfacerii necesităților trupelor militare: întreținerea, încălzirea și iluminarea cazărnilor, infirmeriilor,

carcerelor, camerelor de gardă, gheretelor de la cordon, clădirilor, stațiilor poștale și a cailor de poștă [32]. La acest capitol alcătuitorii Așezământului nu au menționat încă câteva prestații publice locale, care constituiau o povară grea pentru locuitorii și anume: întreținerea în stare bună a drumurilor, podurilor, trecerilor peste râuri și încartiruirea militarilor în casele locuitorilor. Așezământul conținea un regulament amănunțit privitor la gestionarea impozitelor, averilor și intereselor statului și repartizării și îndeplinirii prestațiilor obștești locale [33].

Așezământul de organizare administrativă a Basarabiei, elaborat în anii 1816-1818 se deosebea mult de Așezământul adoptat în anul 1812. În primul rând, a fost creată instituția namesnicului plenipotențiar scos din subordinea ministerelor și a altor structuri guvernamentale ruse și subordonat direct țarului Alexandru I, fiindu-i acordate cele mai importante funcții care anterior aparțineau guvernatorului civil, diminuând, astfel, rolul ultimului și al guvernului regional, în care reprezentanții nobilimii locale erau în minoritate absolută.

Consiliul Suprem al Basarabiei, creat la 12 august 1816, cu funcțiile de instanță judiciară supremă de apel și participant decizional la elaborarea proiectului noului Așezământ permanent al Basarabiei, după elaborarea proiectului Așezământului, a fost păstrat în calitate de instanță superioară de apel, nefiind subordonat nimănui, sentințele judecătorești ale căruia erau definitive. Totuși, acordarea dreptului părților litigante nemulțumite de sentințele Consiliului Suprem de a adresa jalobe Consiliului de Stat de la Petersburg știrbea funcțiile și autoritatea Consiliului Suprem. Au fost separate puterile executivă și judiciară. Din componența guvernului regional a fost exclus departamentul judiciar și transformat în două instituții separate – judecătoriile regionale penală și civilă, deși formal, ele erau considerate componente ale guvernului. Dar separarea nu era totală, deoarece puterea judiciară parțial a rămas sub controlul puterii executive. Sentințele judecătorești penale nu erau executate, ci trimise spre control guvernatorului civil, iar sentințele judecătorești civile privitoare la litigiile în care era implicată haznaua statului nu erau executate ci trimise spre control guvernului regional.

Au fost instituite posturile de vice-guvernator, procuror și trezorer regionali, iar în Biroul regional de hotărnicie au fost incluși jurați. În ținuturi s-a păstrat postul de căpitan-ispravnic, dar în componența ispravnicilor au fost incluși comisari. Ispravnicii aveau numai funcții polițienești, fiind lipsiți de drepturi judecătorești. Pe lângă ispravnicii activau

trezoreriile ținutului. A fost înființată judecătoria ținutului în calitate de instanță judiciară inferioară. Sameșul a devenit secretarul ispravniciei. Ca și anterior, ținuturile erau divizate în ocoale (voloste), conduse de un ocolaș. În sate a fost păstrat postul vornicului.

Promisiunea larg afișată de către țarul Alexandru I și de către namesnicul A. N. Bahmetiev, de a păstra în vigoare legile și obiceiurile pământului și utilizarea limbii române n-a fost onorată. Potrivit instrucțiunilor primite de la Petersburg și a activității namesnicului și a funcționarilor ruși din organele administrative basarabene, care au participat la elaborarea noului Așezământ, au fost extinse considerabil sferile de utilizare a legislației și limbii ruse în dauna legilor și obiceiurilor locale și limbii române. Așezământul prevedea ca în conformitate cu legislația rusă, dar concomitent și cu obiceiurile și legile locale trebuiau să activeze: guvernatorul civil, guvernul regional, judecătoria regională civilă, judecătoriile ținuturilor și Biroul regional de hotărnicie, iar numai în conformitate cu legislația rusă activau: judecătoria penală, procurorii regional și din ținuturi, polițiile orășenești și cele de pază a frontierei, arhitectul regional, inginerul cadastral regional, ispravnicii, dumele orășenești, consiliile breslelor, trezorerul regional, serviciile regionale medical, poștal, vamal și de carantină. În baza legislației ruse erau desfășurate și lucrările din domeniul asistenței sociale, de antrepriză și concesiune, comerțul intern și extern etc.

A fost interzisă acordarea rangurilor boierești românești și introduse rangurile administrative ruse. S-au ignorat ori s-au încălcat unele drepturi, privilegii și cerințe ale nobilimii. Exarhul și mitropolitul Gavriil Bănulescu-Bodoni nu a fost acceptat în calitate de întâistătător în instanța judiciară superioară, așa cum se obișnuia în Moldova, unde mitropolitul era întâistătător în Divan. A fost respinsă cererea nobilimii de a numi la conducerea Basarabiei un guvernator civil din rândurile boierimii locale, respinsă fiind și candidatura generalului Ilie Catargiu. Din sistemul administrativ au dispărut următoarele dregătorii vechi locale: vistieria, hătmănia, agia, vornicia, armășia, vornicia de aprozi, sămeșia, căpitani de margine.

Dar cea mai profundă insatisfacție a nobilimii basarabene a fost provocată de crearea unui mare număr de organe de tip gubernial rus sau mixte, care activau potrivit legislației ruse, precum și de lărgirea sferei de utilizare a limbii ruse în detrimentul legilor și a obiceiurilor locale și al limbii române, nemulțămirea nobilimii exprimându-se prin refuzul consilierilor nobilimii de a participa

la lucrările Comitetului provizoriu și de a semna deciziile și procesele verbale ale comitetului.

Noul Așezământ limita și mai mult autonomia Basarabiei prin: organizarea instituției namesnicului plenipotențiar căruia îi erau subordonate toate organele administrative; diminuarea rolului guvernatorului civil și a guvernului regional în care reprezentanții nobilimii erau în minoritate absolută; majorarea considerabilă a numărului funcționarilor ruși în componența organelor administrative regionale și locale; înființarea unui mare număr de organe administrative de tip gubernial rusesc sau mixte; utilizarea largă a limbii ruse alături de limba română în administrație ceea ce va provoca, ca și în perioada anterioară, multiple conflicte lingvistice între organele administrative care utilizau numai legile locale și limba română și organele de sorginte rusă sau mixte, care utilizau numai legislația și limba rusă. Caracterul provizoriu al Așezământului care urma a fi supravegheat sau modificat fără acordul nobilimii, provoca instabilitate și crea posibilitatea limitării sau chiar a înlăturării autonomiei Basarabiei.

Totuși, autonomia provizorie și limitată a Basarabiei a fost păstrată. S-a creat Consiliul Suprem al Basarabiei, organ de apel, independent, sentințele căruia erau definitive și în componența căruia reprezentanții nobilimii locale aveau majoritatea voturilor. În mod limitat au fost menținute în vigoare legile și obiceiurile locale, îndeosebi în domeniul dreptului civil și în privința apărării proprietății private. În sistemul administrativ era utilizată, deși limitat, limba română, păstrându-și prioritatea față de limba rusă în procedura judiciară civilă și penală în activitatea Biroului regional de hotărnicie, în isprăvnicii și în administrația satelor. Nobilimea participa larg la alegerea și completarea posturilor administrative regionale și locale: a consilierilor Consiliului Suprem, a guvernului regional, a consilierilor judecătorilor regionale penală și civilă. Nobilimea juca rolul hotărâtor în alegerea administrației locale: a ispravnicilor, a comisarilor din isprăvnicii, a membrilor judecătorilor ținuturilor. Au fost confirmate, cu unele excepții, drepturile, privilegiile și obligațiile tuturor categoriilor sociale.

În concluzie, putem afirma că, la prima vedere, sistemul administrativ, care urma a fi creat și implementat în Basarabia, potrivit Așezământului din 29 aprilie 1818, părea mai bine structurat, întrunind un număr impunător de organe legislative, judiciare și executive, precum și alte posturi administrative, cu atribuții, drepturi și obligațiuni clar determinate, și părea a fi mai progresist decât sistemul administrativ al Moldovei și cel creat

în Basarabia anterior, în anii 1812-1813. Totuși el conținea în sine contradicții și premise care vor conduce la subminarea activității sale. Întrucât, purtând un caracter mixt, fiind alcătuit din organe eterogene, bazat pe două sisteme legislative deosebite – legile și obiceiurile cutumiare locale și legile de tip gubernial iobăgist rus, fiind utilizate concomitent pe întreaga verticală administrativă două limbi diferite – română și rusă, în el predominau particularitățile administrației guberniale ruse, spre deosebire de vechiul sistem administrativ, în care aspectele mixte erau neesențiale, predominând particularitățile administrative locale.

Introducerea utilizării obligatorii a legislației și limbii ruse în activitatea unui șir de organe administrative, economice, financiare, a deschis larg calea procesului de rusificare a societății basarabene.

Note

1. Устав образования Бессарабской области. 1818 г. Rescriptul țarului Alexandru I, din 29 aprilie 1818. Paginile rescriptului nu sunt numerotate (În continuare - Устав образования...1818).
2. Ibidem.
3. V. Ovcinova-Pelin. În speranța unei drepte legiuiri, în: „Moldova”, nr. 11, 1989, p. 25.
4. Устав образования...,1818, p. 1.
5. Ibidem, Rescriptul țarului Alexandru I.
6. Устав образования...,1818, p. 27, 28, 30.
7. Ibidem, p. 2-4.
8. Ibidem, p. 4, 27-36.
9. Ibidem, p. 4-7, 37, 52-53.
10. Ibidem, p. 7-8.
11. Ibidem, p. 8-10.
12. Ibidem, p. 10.
13. Ibidem.
14. Ibidem, p. 11, 54-61.
15. Ibidem, p. 12-13.
16. Ibidem, p. 145-171.
17. Ibidem, p. 26, 192-204.
18. Ibidem, p. 65-76.
19. Ibidem, p. 77-116.
20. Ibidem, p. 62-64.
21. Ibidem, p. 117-130, 186.
22. Ibidem, p. 15-16.
23. Ibidem, p. 15-16, 38.
24. Ibidem, p. 16-17, 22-25.
25. Ibidem, 17-18.
26. Ibidem, p. 18.
27. Ibidem, p. 18-19.
28. Ibidem, p. 19-20.
29. Ibidem, p. 20, 21.
30. Ibidem, p. 26.
31. Ibidem, p. 22-23; Istoria României în date, București, 1971, p.159.
32. Устав образования... 1818 г., с. 37.
33. Ibidem, p. 38-52.